

Petra Rissanen

**TARINALLINEN LIEDKONSERTTI TOIVO KUULAN JA LEEVI MADETOJAN
LAULUMUSIIKISTA**

**TARINALLINEN LIEDKONSERTTI TOIVO KUULAN JA LEEVI MADETOJAN
LAULUMUSIIKISTA**

Petra Rissanen
Opinnäytetyö
Kevät 2020
Musiikkipedagogin koulutusoh-
jelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Musiikkipedagogin koulutusohjelma, Laulupedagogi

Tekijä: Petra Rissanen

Opinnäytetyön nimi: Tarinallinen liedkonsertti Toivo Kuulan ja Leevi Madetojan laulumusiikista

Työn ohjaaja: Jaana Sariola

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Kevät 2020 Sivumäärä: 24+1

Olen syntynyt ja asunut nuoruuteni Oulussa sekä pitkiä aikoja aikuiselämästäni. Opiskelen laulupedagogiksi ja liedmusiikki on yksi keskeinen laulumusiikin osa-alue. Leevi Madetoja oli oululaislähtöinen säveltäjä ja Toivo Kuula oli lähtöisin Etelä-Pohjanmaalta. Minua kiinnosti erityisesti Madetojan musiikki hänen oululaistaustansa vuoksi. Toivo Kuula oli Madetojan aikalainen ja myös laulumusiikin säveltäjä. Molemmat säveltäjät ovat säveltäneet paljon laulumusiikkia. Minua kiinnosti tutkia näiden kahden säveltäjän taustoja tarkemmin, ymmärtääkseni paremmin heidän musiikkiaan.

Konserttikeskus järjesti syksyllä 2019 haun, jossa etsittiin ohjelmaa Suomen koulu- lalaisille. Mietin, miten voisin työllistää itseäni valmistumisen jälkeen, ja perus- timme kolmen hengen työryhmän, jolla haimme mukaan ohjelmaan. Lisäksi ha- luan kehittyä itse laulajana ja esiintyjänä ja ajatus taiteellisen tuotoksen tekemi- sestä motivoi minua. Emme tulleet valituiksi, mutta syntyi idea tarinoita sisältä- västä konsertista, jonka päätin toteuttaa. Opinnäytetyöni päätavoitteeksi muo- dostui siten taiteellinen projekti, jossa valmistan tarinoita sisältävän konsertin lu- kiolaisille. Lisäksi ajattelin eräänlaisena sivutuotoksena tutkia sitä, miten nyky- koululaiset ottaisivat vastaan klassista lied- musiikkia tällaisessa tarinoita sisältä- vässä konserttimuodossa.

Työstimme yhdessä toisen laulajan ja pianistin kanssa kolme Toivo Kuulan ja neljä Leevi Madetojan laulua ja kirjoitimme historialliseen lähdeaineistoon perus- tuen puheosuudet laulujen välille. Meillä laulajilla oli konsertissa roolihahmot, sä- veltäjien puoliset Alma Silventoinen ja L. Onerva, jotka kertoivat tarinat laulujen välissä. Syntyi tarinallinen ja näytelmällinen lied- konsertti, jonka esitimme 27.2 2020 Oulun suomalaisen yhteiskoulun lukiossa kahden lukiokurssin oppilaille. Keräsimme lukiolaisilta vapaamuotoisen, kirjallisen palautteen esityksestä ja li- säksi keskustelimme lukion musiikinopettajan kanssa esityksen jälkeen. Palaut- teiden perusteella konsertin sisältämät tarinat ja roolihahmot auttoivat lukiolaisia lähestymään klassista liedmusiikkia ja tekivät konsertista mielenkiintoisemman ja helpommin seurattavan. Lisäksi tuloksena syntyi tämä kyseinen tarinoita sisäl- tävä konsertti, jonka voisi esittää uudestaan samassa muodossa ja viedä muihin- kin lukioihin ja yläasteille esitettäväksi.

Asiasanat: Toivo Kuula, lied- musiikki, Leevi Madetoja

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in Music Pedagogue

Author: Petra Rissanen

Title of thesis: Story-based lied- concert to high school students

Supervisor: Jaana Sariola

Term and year when the thesis was submitted: Spring 2020 Number of pages:24+1

Leevi Madetoja is a composer who was born in Oulu and spent his youth there. He has composed many songs that are essential repertoire in singer`s studies. I became interested in researching his vocal music due to his origins which we have in common. Also, my studies include vocal music because I aim to become a vocal music teacher.

Furthermore, Toivo Kuula was chosen to this research because of his background in Northern Finland. His main works consist of vocal music.

Concert Center Finland, Konserttikeskus, was looking for new performers to Finnish Schools in autumn 2019. My goal was to establish a project with a workshop. The purpose was to create a concept of a lied music concert where the songs were related through stories. However, we did not qualify for the Concert Center program, but the project was created. The goal was changed into studying if it is possible to create a lied music concert with stories of composers` lives within. It was also interesting to learn how the high school students would relate to this kind of a concert.

With another singer and a pianist, we chose seven songs from the composers and wrote a story based on the historical facts to link the songs together. We singers played the role of composers` wives and told the stories between the songs. The result was a concert that had a certain storyline in it. The concert was performed in Oulun Suomalainen yhteiskoulun lukio in February 27, 2020.

The high school students were asked to give written feedback of our concert. After going through the feedback, we learned that the story which linked the songs together helped the students follow classical lied songs and also helped them approach classical music. As a result of this thesis was created this lied music concert with certain stories in it. Also, whether this concept could be produced to other schools as well.

Keywords: Toivo Kuula, lied- music, Leevi Madetoja

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	LIED-MUSIIKKI.....	8
	2.1 Madetojan yksinlauluista.....	8
	2.2 Kuulan yksinlauluista	10
3	LEEVI MADETOJA.....	11
4	TOIVO KUULA.....	15
5	TARINALLINEN LIED- KONSERTTI	19
	5.1 Konsertin toteutus.....	19
	5.2 Lukiolaisten kokemukset konsertista.....	20
6	POHDINTA	22
	LÄHTEET	24
	LIITTEET.....	25

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni koostuu kahdesta osasta, konsertista ja kirjallisesta tutkielmasta. Tämän kirjallisen tutkielman tarkoituksena on perehtyä Toivo Kuulan ja Leevi Madetojan elämänkertoihin ja kerätä taustatietoa tarinalliseen liedkonserttiin.

Olen syntynyt ja asunut koko lapsuuteni Oulussa ja käynyt kouluni Oulussa. Opiskelin Madetojan musiikkilukiassa aikanaan 3 vuotta. Lisäksi olen osallistunut Leevi Madetoja-pianokilpailuun. Minusta on tärkeää, että tunnen omat juureni ja tiedostan, mistä olen lähtenyt ja minkälainen mielenmaisema on minuun vaikuttanut.

Leevi Madetoja on Oulussa syntynyt säveltäjä ja oman taustani takia koin mielenkiintoiseksi tutkia hänen musiikkiaan. Koska opiskelen laulopedagogiksi, oli luonnollista valita tutkimuskohteeksi Madetojan yksinlaulut. Perehtymällä Madetojan sävelkieleen ja hänen taustaansa uskon ymmärtäväni paremmin myös omaa kulttuuritaustaani

Minua kiinnosti Madetojan yksinlauluissa erityisesti se mielenkiintoinen yksityiskohta, että 65 laulusta 21 on sävelletty Madetojan vaimon, L. Onervan, runoihin. Minua kiinnosti tutkia, miten laulut ovat syntyneet ja miten avioparin elämänvaiheet ovat mahdollisesti heijastuneet lauluihin. Olen perehtynyt Madetojan yksinlauluihin kahden levytyksen avulla ja lukenut Madetojaa ja L. Onervaa käsittelevää kirjallisuutta. Lisäksi olen itse laulanut Madetojan lauluja.

Mukaan toiseksi säveltäjänimeksi valikoitui Toivo Kuula, joka on myös kotoisin Pohjanmaalta. Myös Toivo Kuulan laulujen inspiraation lähteenä oli nainen, laulajatar Alma Silventoinen, jolle Kuula sävelsi ja omisti monet tunnetuimmat laulunsa. Lisäksi Kuula ja Madetoja olivat opiskelutovereita, molemmat Sibeliuksen oppilaita ja hyviä ystäviä keskenään. Olen laulanut myös Kuulan laulumusiikkia ja koen, että laulujen taustan tunteminen auttaa ymmärtämään musiikkia myös paremmin.

Konserttikeskus järjesti syksyllä 2019 haun, jossa etsittiin ohjelmaa Suomen koululaisille. Mietin, miten voisin työllistää itseäni valmistumisen jälkeen, ja perustimme kolmen hengen työryhmän, jolla haimme mukaan ohjelmaan. Emme tulleet valituiksi, mutta syntyi silti tämä tarinallinen konsertti, josta tuli sitten myös opinnäytetyöni aihe ja pääsisältö. Samalla heräsi myös mielenkiinto tutkia sitä, miten klassinen musiikki sopii koululaiskonsertin sisällöksi.

Työstimme yhdessä toisen laulajan ja pianistin kanssa kolme Toivo Kuulan ja neljä Leevi Madetojan laulua ja kirjoitimme historialliseen lähdeaineistoon perustuen puheosuudet laulujen välille. Meillä laulajilla oli konsertissa roolihahmot, säveltäjien puoliset, Alma Silventoinen ja L. Onerva, jotka kertoivat tarinat laulujen välissä. Syntyi tarinallinen ja näytelmällinen lied- konsertti, jonka esitimme 27.2.2020 Oulun Suomalaisen yhteiskoulun lukiossa kahden lukiokurssin oppilaille.

2 LIEDMUSIIKKI

Lied on saksan kieltä ja tarkoittaa laulua. Muotokäsitteenä sanalla Lied tarkoitetaan nykyisin laulua, joka on sävelletty kertautuvaan säkeistömuotoon tai muihin säkeistömuotoihin. 1800-luvun saksankielinen Lied (Schubert, Schumann, Brahms ja Wolf) saavutti merkittävän aseman ja levisi sekä käsitteenä että musiikinlajeina muillekin kielialueille. (Otavan iso musiikkitietosanakirja 4, Helmer 1978, 60.)

Liedin salaperäinen erikoispiirre on kahden alueen, musiikin ja kirjallisuuden, kohtaaminen. Elävässä esityksessä mukaan tulee vielä näiden fyysinen toteutuminen laulajan ja pianistin henkilöissä. Liedin välittämiseen tarvitaan suurta taitoa. Jokainen oivaltaa ilmeikkään ja näkemystä tottelevan laulutekniikan ja sujuvan pianotekniikan sekä joustavuuden välttämättömyyden. Mutta prosessissa, jossa nuoteista tulee soivia säveliä ja sanat muuttuvat lihaksi, on kysymys paljon muusta. (Djupsjöbacka 2000,13.)

Liedmusiikki eli yksinlaulu pianon säestyksellä on keskeistä ja yleisintä laulajan perusohjelmistoa. Liedmusiikki on yksinkertaisin tapa laulajalle lähestyä kuulijoita ja välittää tarinoita ja runoja.

2.1 Madetojan yksinlauluista

Leevi Madetojan yksinlaulututuotanto on laajempi kuin Toivo Kuulan, mutta suppeampi kuin Jean Sibeliuksen tai Yrjö Kilpisen. Yksiäänisiä lauluja hänellä on noin 65 (osa on yhteislauluja, eikä täytä konserttilaulun kriteerejä). Madetojan laulut eivät koskaan saavuttaneet samanlaista suosiota kuin Kuulan, ja siihen on monta syytä. Kuulan laulujen verevä, mutta aidosti empaattinen melodiikka ja niiden muhkea soinnutus vetoavat välittömyydellään kuulijaan. Sen sijaan Madetojan ujo erakkoluonne ja älyllisempi asenne tekevät hänen teoksistaan vaikeammin lähestyttäviä. Tätä tyypilliseksi suomalaiseksi kutsuttua luonteenpiirrettä ulkomaalainen erehtyy usein pitämään kommunikaatiohaluttomuutena. Mutta Madetojan laulujen avariensuomaisemien ja peruselegian taakse kätkeytyy vahva, hehkuvakin syke. (Djupsjöbacka 2002, 9.)

Minua kiinnosti tutkia sitä mielenkiintoista tosiseikkaa, että Leevi Madetoja ja L. Onerva olivat aviopari ja että Madetoja inspiroitui Onervan runoista useita kertoja yksinlauluja säveltäessään. Minua kiinnosti selvittää, kuinka luomisprosessi oli

mennyt ja milloin runot on kirjoitettu ja onko sävellys syntynyt ajallisesti samaan aikaan runojen kanssa. Kiinnostavaa oli myös tutkia, miten avioparin yhteiselämä vaikutti taiteelliseen työhön.

Minulla oli alun perin sellainen vähän lapsellinen ajatus laulujen synnystä, että esimerkiksi rakkautta käsittelevät laulut olisivat syntyneet siten, että Madetojan ja L. Onervan välinen rakkaus olisi inspiroinut L. Onervaa kirjoittamaan runon ja siten Madetoja olisi innostunut säveltämään runon lauluksi. Minulla oli tiedossa, että Madetojaan ja L. Onervaankin liitetään usein myös saman aikakauden kuuluisia runoilijaa Eino Leino, mutta ajatukseni oli yrittää keskittyä vain nyt Madetojaan ja L. Onervaankin ja heidän väliseen suhteeseensa.

Lähes kaikissa lauluissa luomisprosessi oli edennyt niin, että L. Onerva oli kirjoittanut runot jo aiemmin ja Madetoja oli säveltänyt niihin laulut myöhemmin. Tutkiessani kuitenkin esim. Op.9 laulujen syntyhistoriaa tarkemmin havaitsin, että L. Onerva oli erikseen lähettänyt Madetojalle runokirjansa ja lisäksi Madetojan ja L. Onervan suhde oli jo tuossa vaiheessa hyvin läheinen ja tiivis ja molemmilla oli varmasti halu kertoa ajatuksistaan ja tunteistaan myös taiteen keinoin toisilleen. Ainoastaan yksi Madetojan säveltämä laulu on poikkeus tässä kaavassa, jossa runo on syntynyt aina ensin; kappale Heijaa, heijaa syntyi siten, että Madetoja sävelsi ensin melodian, johon L. Onerva runoili sanat.

Aineistoa kerätessäni huomasin, että aihe on kiinnostanut jo aiemminkin laulajia ja laulopedagogeja. Sibelius-Akatemian kirjastosta Helsingistä löysin Anna-Maria Jurvelinin (2001) Sibelius-Akatemiassa tehdyn kirjallisen työn Kolmiodraama Eino Leino, L. Onerva ja Leevi Madetoja ja Madetojan Opus 9 yksinlaulut sekä Aulikki Eerolan (2008) Sibelius-Akatemiaan tehdyn Musiikin tohtorin kirjallisen työn Soiva L. Onerva. Näiden mielenkiintoisten tuotosten lukeminen on inspiroinut minua oman työni tekemisessä

2.2 Kuulan yksinlauluista

Vaikka Toivo Kuulan yksinlaulututuotanto on paljon suppeampi kuin esimerkiksi Leevi Madetojan, saati sitten Jean Sibeliuksen ja Yrjö Kilpisen, sen merkitystä ei ole syytä aliarvioida. Kuulan tyyli on väkevä ja konstailematon ja lauluja leimaa vilpitön laulullisuus. Myös Kuulan laulujen takana on nainen, sopraano Alma Silventoinen, josta tuli myöhemmin Kuulan toinen aviovaimo. Suurimman osan lauluistaan Kuula kirjoitti muusalleen Alma Silventoiselle. (Djupsjöbacka 2000, 128.)

Kuulankin laulujen osalta oli mielenkiintoista tutkia, miten luomisprosessi oli tämän taiteilijapariskunnan elämässä edennyt. Kaikista ratkaisevinta Kuulan laulujen syntymisen osalta oli ainakin se, että Toivo Kuula ja Alma Silventoinen ylipäättään kohtasivat opiskellessaan Helsingin musiikkiopistossa. Alman kohtaaminen oli Kuulalle innoituksen lähde. Kuula halusi säveltää Alman lyyriselle äänelle sopivia lauluja ja hän halusi myös lauluillaan kertoa Almalle tunteistaan ja säveltämisen taidostaan ja tehdä vaikutuksen Almaan. Tärkeää oli myös se, että Alma-kin oli muusikko, joka ymmärsi Toivon musiikkia. (Koivisto 2008, 87.)

Varmasti Alman kasvua muusikoksi ja laulajattareksi myös edisti kovasti toisen muusikon ja säveltäjän usko hänen kykyihinsä ja ääneensä. Toivo oli Almalle hyvin kannustava ja uskoi, että hänestä tulee suuri muusikko ja lisäksi Kuula ja Alma Silventoinen harjoittelivat yhdessä Kuulan säveltämät kappaleet. (Koivisto 2008, 101.)

3 LEEVI MADETOJA

Leevi Madetoja syntyi Oulussa helmikuun 17. päivänä vuonna 1887. Leevi sai kasteessa nimet Levi Andreas. Levi nimi juontaa juurensa lestadiolaisen äidin uskonnolliseen esikuvaan Lars Levi Laestadiukseen ja toinen nimi Andreas tulee isän nimestä Anders Antinpoika. Leevi kasvoi Oulussa uskonnollisen äitinsä Anna Madetojan (o.s. Hyttinen) huolehtivassa hoivassa. Isäänsä Antti (Anders) Madetojaa hän ei koskaan nähnyt. Leevin isä oli perämies ja oli Leevin syntyessä Yhdysvalloissa, jonne hän oli lähtenyt ”ruokia tienaamaan”. Isä kuoli myöhemmin vuonna 1888 Yhdysvalloissa ilmeisesti malariaan. Lisäksi Leevillä oli kaksi vuotta vanhempi isovelji Yrjö. (Salmenhaara 1987, 12.)

Leevin lapsuus oli isän poissaolon johdosta aineellisesti köyhää, mutta ilmeisesti henkisesti kuitenkin rikasta. Äiti Anna Madetoja työskenteli oululaisessa taloustarvikekaupassa ja yritti näillä tuloilla elättää kaksi poikaansa Leevin ja Yrjön. Veljeksillä oli hauskoja harrastuksia; he esiintyivät koulupoikien perustamassa sirkuksessa taitovoimistelijoina ja klovneina. Mainittakoon, että sirkuksen tulenieliö oli Madetojan koulutoveri V.A. Koskeniemi, jonka runoihin Madetoja myöhemmin sävelsi ensimmäiset yksinlaulunsa Lähdettyäs ja Yksin. (Salmenhaara 1987, 15.)

Musiikki alkoi kuitenkin jo varhain vetää Leeviä puoleensa. Hänen ensimmäinen soittimensa 9-10-vuotiaana oli huuliharppu. Huuliharppu kuitenkin jäi, kun Leevi samoin yhdeksänvuotiaan sai 10-kielisen kanteleen. Myöhemmin Leevin potiessa tulirokkoa äiti antoi toipilaalle lohdutukseksi 30-kielisen kanteleen. Merkitävää on siis, että Madetoja on varmasti ainoa säveltäjä musiikinhistoriassa, jonka pääsoitin on ollut kannel. (Salmenhaara 1987, 16.)

Madetojan sävellyksura alkoi jo 8-vuotiaana, jolloin hän alkoi tehdä sävellyskokeiluja, kantele-etydejä, kanteleimpromptuja ja pikkukappaleita. 12-14-vuotiaana hän sävelsi ensimmäisen opuksensa laululle ja kanteleelle. Laulu syntyi Madetojan ollessa sairaalassa toipumassa tulirokosta. Tämä laulu ei ole kuitenkaan säilynyt jälkipolville asti. Säveltämisen lisäksi Madetoja lauloi Lyseon kuorossa,

jossa ilmeisesti harjaantui laulamaan sujuvasti nuoteista. Madetoja toimi myös kuoron varajohtajana, joka harjaannutti häntä myöhempiä kapellimestarin taitoja varten. Madetoja esiintyi myös paljon kanteleensoittajana kouluaikoinaan. (Salmenhaara 1987,16.)

Vuonna 1904 Madetoja kärsi jonkinlaisista keuhko-oireista ja joutui viettämään jälleen useita kuukausia sairaalassa. Madetojalla oli kuitenkin hyvä tuuri, sillä hän onnistui välttymään keuhkotuberkuloosilta. Toivuttuaan sairaudesta Madetoja palasi jälleen musiikkiharrastusten pariin. Madetoja oli ahkera konserttien ja teatteriesitysten seuraaja nuoruudessaan. Erityisen suuren vaikutuksen häneen teki luonnollisesti Sibeliuksen vierailu Oulussa syksyllä 1904. Madetoja on merkinnyt päiväkirjaansa: ”Olin eilen Sibeliuksen konsertissa. Se oli suurenmoista!” (Salmenhaara 1987, 23.)

Syksyllä 1906 Madetoja lähti Helsinkiin, jossa aloitti opinnot sekä Helsingin musiikkiopistossa että Helsingin yliopistossa. Aluksi hän opiskeli musiikkiopistossa musiikin teoriaa, säveltapailua ja pianonsoittoa. Myöhemmin soinnutusta ja kontrapunktia. Yliopistossa Madetojan opintoihin kuuluivat mm. musiikki, latina, saksa, estetiikka ja kirjallisuus sekä erikseen Suomen kieli ja kirjallisuus. Säveltäminenkin jatkui ja vuonna 1908 syntyivät yksinlaulut op.2, joita pidetään varhaisimpina varsinaisina sävellyksinä. (Salmenhaara 1987, 34.)

Vuoden 1908 syksyllä Madetoja pääsi Sibeliuksen sävellysoppilaaksi. Helsingin musiikkiopiston silloinen johtaja Karl Ekman puhui Sibeliukselle Madetojan puolesta ja tämä suostui sitten opastamaan myös Madetojaa. Käynnit Ainolassa sävellysoopissa olivat Madetojalle äärimmäisen inspiroivia ja voimaa antavia. Tuon syksyn päätteeksi 14. joulukuuta esitettiin Helsingin yliopiston julkisessa oppilaskonsertissa Madetojan ensimmäiset sävellykset Yksin ja Lähdettyäs. Tämä oli hetki, jolloin Madetoja virallisesti astui julkisuuteen säveltäjänä ja jolloin hänen sävellyksiään ensi kertaa julkisesti lehdessä arvioitiin. (Salmenhaara 1987, 44.)

Madetojan kehitys säveltäjänä jatkui vuoden 1908 ensi- esiintymisestä nousujohteisesti ja huipentui vuoden 1910 syyskuun 26. päivään, jolloin hän piti erittäin

menestyksekkäästi ensimmäisen oman sävellyskonserttinsa ja johti konsertin orkesterikappaleensa myös itse. Madetoja oli jo aiemmin samana vuonna valmistunut jo Helsingin musiikkiopistosta sekä tutustunut kirjailija ja runoilija L. Onervaan, josta tuli myöhemmin hänen elämänkumppaninsa ja vaimonsa. Kun hän vielä samana vuonna lähti ensimmäiselle ulkomaanmatkalleen, voidaan hyvin sanoa, että vuosi 1910 oli merkittävien tapahtumien vuosi taiteilijan elämässä. (Salmenhaara 1987, 58.)

Madetojan musiikki on saanut eniten vaikutteita ranskalaisesta musiikista ja hän aloittikin ulkomaiset opintonsa Pariisista. Opettajan suhteen Madetojalla oli huonoa tuuria, sillä kuuluisa opettaja d'Indy, jolle hän olisi Sibeliuksen suosituksilla päässyt, sairastui vakavasti, eikä Madetoja koskaan päässyt hänen tunneilleen. Merkittävää Ranskan ajalle oli myös tiivis kirjeenvaihto L. Onervan kanssa sekä tutustuminen tämän runoihin. Seuraavana kesänä 1911 Madetoja saikin valmiiksi kaikki opus 9:n laulut, Rukous, Yrtit tummat, Hymyi Hypnos, Tule kanssani ja Geisha, jotka ovat sävelletty L. Onervan runoihin. Kaikki muut runot, paitsi Tule kanssani, ovat peräisin L. Onervan runokokoelmasta Särjetyt jumalat, jonka L. Onerva lähetti Madetojalle Pariisiin. (Salmenhaara 1987, 79,83.)

Madetojan ulkomaanopinnot jatkuivat seuraavaksi Wienissä, jossa hän oli Wienin konservatoriossa kuunteluoppilaana. Wienistä matka jatkui Berliiniin ja myös suhde L. Onervaan syveni koko ajan. Tässä vaiheessa L. Onerva kamppaili vielä valinnassaan runoilija Eino Leinon ja säveltäjä Madetojan välillä. L. Onervan empiminen päättyi kuitenkin 17.11 vuonna 1913, jolloin heidät kuulutettiin kolme kertaa avioliittoon. Todellisuudessa pari vihittiin vasta vuonna 1918. (Salmenhaara 1987,116.)

Ulkomaan opintojensa jälkeen Madetoja toimi kapellimestarina Viipurissa. Viipurin vuosiin kuului myös ensimmäisen sinfonian valmistuminen. Se esitettiin helmikuussa 1916 Helsingin yliopiston juhlasalissa. (Salmenhaara 1987,147.)

Madetoja sävelsi kaiken kaikkiaan yhteensä kolme sinfoniaa. Säveltäjänä hänet tunnetaankin parhaiten juuri sinfonioiden ja oopperoiden säveltäjänä. Hänen

kolme sinfoniaansa kuuluvat musiikin historiamme parhaimmiston. Lisäksi hänen oopperansa Pohjalaisia vuodelta 1924 on saavuttanut kansallisoopperan aseman. Hän toimi myös musiikkikriitikkona ja opettajana. Hänen merkityksensä suomalaiselle musiikille on ollut suuri. (Djupsjöbacka 2000, 173.)

Leevi Madetojan elämän suurin rakkaus oli kirjailija ja runoilija L. Onerva. Madetoja inspiroitui useita kertoja vaimonsa runoista ja sävelsi hänen teksteihinsä useita upeita lauluja. Molemmilla taiteilijoilla oli kuitenkin omat henkiset vaikeutensa, joita he alkoivat lääkitä iän myötä enenevässä määrin alkoholilla. Lopulta molemmat päätyivät liiallisen alkoholin käytön vuoksi sairaalahoitoon ja pitkälliseen kuntoutukseen. (Salmenhaara 1987, 318.)

4 TOIVO KUULA

Toivo Kuula syntyi Vaasassa vuonna 1882 Matti ja Sanna Kuulan perheen esikoispojaksi. Toivon musiikilliset lahjat tulivat esiin jo 1,5-vuotiaana, kun hän tapasi isänsä polvella istuen laulaa virsiä, vaikkei vielä sanoja osannutkaan. Toivo Kuulan isä oli sotilas, joka eli aiemmin hurjaa ja viinanhuuruista sotilaselämää, mutta selvittyään vaikeasta haavoittumisesta vuonna 1877 hän tuli uskoon ja päätti omistaa elämänsä Jumalalle. Matti Kuulan uskonnollisen heräämisen myötä kotona vallitsi ankara lestadiolainen kotikasvatus, johon liittyivät myös ruumiilliset rangaistukset. Usein illalla nukkumaan mennessä Toivo sai isältään selkäsaunan koivuraipalla. (Koivisto 2008, 18.)

Uskonnollisesta ilmapiiristä oli Toivolle kuitenkin hyötyäkin; toisin kuin muut lapset, hän viihtyi hyvin lestadiolaisissa seuroissa, kunhan vain sai laulaa Siionin virsiä. Isän sotilastovereiden luona Toivo tutustui pianoon ja urkuharmooniin. 10-vuotiaana Toivon muusikonura sai ratkaisevan käänteen, kun isä osti hänelle oman urkuharmoonin ja koraalikirjan. Isä kaavaili pojastaan pappia ja urkuharmoonin hankinta liittyi varmaankin tähän haaveeseen, mutta Toivon musiikillisen kehityksen kannalta omalla soittimella oli ratkaiseva merkitys. (Koivisto 2008,19.)

Kolmasluokkalaisena Toivo pääsi ensimmäisen kerran kuuntelemaan varsinaista taidemusiikkia, kun koko kansakoulu pääsi Vaasan kaupungintalolle konserttiin. Siellä Toivo kuuli ainakin kuorolaulua, pianomusiikkia ja ehkä jopa orkesterin soittoaikin ja oli aivan haltioissaan. Tässä vaiheessa Toivo alkoi myös itse säveltää pieniä kappaleita harmoonillaan. (Koivisto 2008, 22.)

12-vuotiaana Toivo aloitti opinnot Vaasan suomalaisessa lyseossa. Koulumenestys oli aluksi hyvää. Lyseon neljännellä luokalla Toivo tuli tietoiseksi Suomessa vallitsevasta kieliriidasta. Toivo koki alusta asti vahvaa vetoa suomenkielisyyteen. Toivon isän, Matti Kuulan, juuret olivat suomenkielisellä Etelä-Pohjanmaalla ja kotonakin vallitsi vahva suomen kielen kannatus. (Koivisto 2008, 25.)

Lyseon viimeisellä luokalla Toivo aloitti myös viuluopinnot. Toivo suunnitteli merille lähtöä ja arveli, että merillä ollessaan voisi ottaa viulun mukaansa ja soittaa

sitä, koska pianon ja harmoonin kuljettaminen merille oli mahdotonta. Myös ensimmäiset sävellykset, Air variè pianolle ja Fantasia viululle ja pianolle, syntyivät 1800-luvun kahtena viimeisenä vuotena. Toivo oli tuolloin 15-16-vuotias. Pian tämän jälkeen syntyivät myös ensimmäiset laulusävellykset. (Koivisto 2008, 30.)

Toivon musiikillinen lahjakkuus oli nyt selvää; hän soitti kahta instrumenttia, pianoa ja viulua, lauloi ja sävelsi. Viuluopettaja kannusti häntä muusikon ammattiin ja kertoi Helsingin opiskelumahdollisuuksista. Vanhemmat eivät innostuneet musiikin opiskelusta. Isä piti muusikon ammattia jopa ihmisarvoa alentavana ja synnillisenä. Koska vaihtoehtoina olivat joko Toivon merille lähtö tai musiikin opiskelu Helsingissä, joutuivat vanhemmat valitsemaan “pienemmän pahan” ja päästämään Toivon Helsinkiin musiikkiopintoihin. (Koivisto 2008, 31.)

Toivo aloitti opinnot Helsingin musiikkiopistossa syksyllä 1900. Musiikkiopiston johtaja Martin Wegelius ymmärsi heti Toivon lahjakkuuden ja puutteellisesta musiikkiopintotaustasta huolimatta Toivo otettiin sisään musiikkiopistoon. Lisäksi hän sai heti ensimmäisestä vuodesta alkaen vapaaoppilaspaikan, mikä oli poikkeuksellista ensimmäisen vuoden opiskelijalle. Toivo opiskeli viulun ja pianon soittoa sekä teoria-aineita, joita olivat säveltäminen ja “yleinen musiikkioppi ja analyysi”. Säveltämistä Toivo ei tällä ensimmäisellä opiskelukaudellaan opiskellut lainkaan, eikä hänen teoriaopintoihinsaakaan kuuluneet säveltämistä tukevat aineet kuten soinnutus tai kontrapunkti. (Koivisto 2008, 35.)

Kolmen Helsingin opiskeluvuoden jälkeen Toivolta loppuivat rahat ja myös kolmen vuoden rankka uurastus, Toivolle tyypillinen “työhulluus”, vaati veronsa ja uupumus valtasi säveltäjän alun. Toivo palasi Vaasaan ja alkoi antaa musiikkitunteja musiikin teoriassa ja pianon soitossa. Hän myös itse soitti edelleen viulua ja pianoa, johti orkesteria ja kuoroa, teki sovituksia ja sävelsi. Tältä Vaasan kaudelta ovatkin peräisin Kuulan ensimmäiset tunnetut yksinlaulut Aamulaulu ja Syystunnelma. Vaasan kauden aikana Toivo löysi myös kansanmusiikin, jonka vaikutus on olennainen osa hänen sävellystyylinsä. Vaasan kausi oli merkittävä vaihe Toivon elämässä oman “säveltäjä-äänien” löytymisen suhteen. (Koivisto 2008, 53.)

Merkittäviä asioita tapahtui myös Toivon elämässä muutenkin. Toivo avioitui nuoruuden rakkautensa Silja Valon kanssa tammikuussa 1905. Avioliitto ei kuitenkaan ollutkaan enää rakkausavioliitto, vaan pakon sanelema juttu, sillä Silja odotti lasta. Toivo oli ehtinyt jo aiemmin alkaa epäilemään suhdettaan Siljaan, koska oli ymmärtänyt, ettei Silja voinut käsittää hänen elämänsä suurinta intohimoa eli musiikkia. Vahinko oli kuitenkin jo ehtinyt tapahtua ja Toivon oli kannettava vastuunsa. (Koivisto 2008, 57.)

Toivon ja Siljan lapsi syntyi toukokuussa 1905 ja kuoli elettyään vain kaksi ja puoli kuukautta. Tämä takaisku ei suinkaan varmasti parantanut avioparin välejä. Toisaalta Toivo oli vapaa vastuustaan lapsen suhteen. Alkoi vaikea aika, joka päättyi keväällä 1906, kun Toivo pääsi säveltäjä Selim Palmgrenin tuella ja suosituksilla jatkamaan musiikkiopintojaan Helsinkiin. (Koivisto 2008, 60.)

Aluksi Toivo jatkoi opintojaan Helsingin musiikkiopistossa opiston johtajan Martin Wegeliuksen johdolla. Toivon pettymykseksi ja menetykseksi Wegelius kuitenkin kuoli maaliskuussa 1906 ja Toivo siirtyi tekemään kontrapunktiopintoja Ilmari Krohnin kanssa. Toivo pääsi näyttämään kykynsä myös kuorosäveltäjänä ja keväällä musiikkiopistossa esitettiin kaksi hänen varhaista kuorosävellystään, Keinutan kaikua ja Tuuti lasta tuonelahan. Näiden kuorosävellysten esityksissä oli mukana myös nuori sopraano Alma Silventoinen. Alma oli pukeutunut kalevalaiseen Aino-pukuun ja se oli omiaan herättämään Toivon mielenkiinnon, olihan hän intomielinen suomalaisuusaatteen kannattaja. Tästä alkoi Toivon ja Alman ystävyys ja rakkaustarina, jonka merkitys oli molempien musiikkiuralle ainutlaatuisen merkittävä. (Koivisto 2008, 76.)

Almasta tuli Toivon muusa, jolle hän omisti ja sävelsi monet upeat yksinlaulunsa. Toivo kuuli Alman laulavan Griegin laulun *Mellem roser* musiikkiopiston musiikki-illassa 1906 ja hänen äänensä teki Toivoon lähtemättömän vaikutuksen. Konsertin jälkeisessä karonkassa Toivo lupasi säveltää Almalle laulun Eino Leinon runoon ja tämän lupauksen seurauksena syntyi kappale *Tuijotin tulehen kauan* jo alkuvuodesta 1907. (Koivisto 2008, 87.)

Laulusta Tuijotin tulehen kauan Toivo Kuulan ura jatkui säveltäjänä aina vuoteen 1918 asti, jolloin hän menehtyi ampumavälikohtauksessa saamiinsa vammoihin. Toivo Kuulan pääteoksena säveltäjänä voidaan pitää nimenomaan yksinlaulujen sarjaa, vaikka hän sävelsikin myös suuria orkesteriteoksia kuten Orjan poika sekä Stabat mater. Kuula oli myös merkittävä kuorolaulujen säveltäjä, mutta asiantuntijoiden mielestä juuri yksinlauluista löytyvät Kuulan parhaat melodiset oivallukset, puhuttelevat tunteet ja sanan ja sävelen ainutlaatuiset kohtaamiset. (Koivisto 2008, 631.)

5 TARINALLINEN LIED- KONSERTTI

5.1 Konsertin toteutus

Perehdyin säveltäjien taustatietoihin lukemalla molemmista säveltäjistä Toivo Kuulasta ja Leevi Madetojasta sekä heidän elämänsä historiastaan ja sävellyksistään. Seuraavassa vaiheessa valitsin Toivo Kuulalta lauluja, joihin löytyi jokin so-piiva tarina niiden syntymis- tai esitysajankohtaan liittyen ja jotka olivat keskeisiä hänen tuotannossaan. Leevi Madetojalta valittiin mukaan lauluja, jotka oli sävelletty hänen vaimonsa L. Onervan runoihin ja joihin pystyi liittämään tarinoita säveltäjän ja hänen vaimonsa elämästä. Laulut laitettiin niiden sävellysvuoden mukaan aikajärjestykseen ja sitten liitimme mukaan tarinoita säveltäjien ja heidän puolisoitensa, Alma Silventoisen ja L. Onervan elämästä. Tarinat valittiin lisäksi niin, että ne sisälsivät dramaturgisesti kiinnostavia kohtia taiteilijoiden elämästä, esim. jonkinlaisia käännekohtia tai ratkaisun hetkiä.

Suureksi onnekseni sain mukaan projektiin 1. vuosikurssin laulupedagogiopiskelijan Lotta Aakon, jolla on vahva ammattitaito teatterin ja oopperan tekemisen suhteen. Lotan roolihahmoksi valikoitui L. Onerva ja minun hahmokseni Alma Silventoinen. Kirjoitimme roolihahmoillemme puheosuudet, jotka perustuivat lähdemateriaalien kuvaamiin tosiasioihin. Työstimme tekstejä esittämällä niitä toisillemme ääneen ja kommentoimalla toistemme tekstejä.

Seuraavassa vaiheessa mukaan liittyi pianisti Tuukka Lukkaroinen ja harjoitimme ensin erikseen omia laulujamme hänen kanssaan. Minä ja Tuukka kävimme esittämässäkin kaksi Kuulan laulua opiskelijamatineassa saadaksemme varmuutta laulujen esittämiseen. Myöhemmin aloimme käydä konserttia läpi niin, että laulujen mukaan liitettiin puheosuudet ja lopputuloksena syntyi eräänlainen pienoislaulunäytelmä.

Otin heti tammikuun 2020 alussa yhteyttä kahteen oululaiseen lukioon ja tarjosin tarinallista lied- konserttia heille. Esityksemme sopi Oulun suomalaisen yhteiskoulun lukion aikatauluihin ja sovimme musiikinopettaja Anna-Leena Kolditsin kanssa käytännön järjestelyistä ja palautteen keräämisestä. Pidimme konsertin Oulun Suomalaisen yhteiskoulun lukion draamasalissa 27.2 2020, jossa yleisönämme oli kaksi lukioluokkaa. Esityksen päätteeksi opiskelijat saivat antaa vapaamuotoista kirjallista palautetta.

5.2 Lukiolaisten kokemukset konsertista

Yleisönämme Oulun Suomalaisen yhteiskoulun lukiossa oli kaksi lukioluokkaa, joilla oli meneillään joko musiikin tai äidinkielen kurssi. Oulun Suomalaisen yhteiskoulun lukio on draama- ja kuvataidepainotteinen koulu, joten opiskelijat olivat todennäköisesti hieman keskivertolukiolaista innokkaampia vastaanottamaan myös muita taidemuotoja kuten klassista musiikkia. Keräsimme lukiolaisilta konsertin jälkeen vapaamuotoista, kirjallista palautetta. Heille ilmoitettiin jo konsertin alussa, että he voisivat antaa palautetta konsertista ja heille myös jaettiin konsertin kappaleiden nimet ja runoilijat sekä palautepaperit (liite1) etukäteen.

Lukiolaisten antaman palautteen perusteella tarinat säveltäjien ja heidän puolisoidensa elämänvaiheista ja laulujen syntyvaiheeseen liittyvistä tapahtumista auttoivat lukiolaisia lähestymään musiikkia ja runoutta. Monet heistä mainitsivat erikseen, että oli mukava kuulla Suomen historiasta. Lisäksi se, että mukana oli näytelmällisyyttä, kun esitimme toisen laulajan kanssa roolihahmoina säveltäjien puolisoita, oli koettu positiivisena asiana.

Ilahduttavinta lukiolaisten kommentissa oli se, että lukiolaiset olivat saaneet kokemuksen musiikin kauneudesta. Jotkut olivat erikseen maininneet, etteivät yleensä kuuntele tällaista musiikkia, mutta olivat silti kokeneet esityksen kauniiksi ja koskettavaksi. Myös pianonsoiton kuunteleminen oli monelle ollut sykähdyttävä kokemus ja pianonsoitto mainittiin monessa palautteessa aivan erikseen. Nämä kommentit ovat arvokasta palautetta meille esiintyjille, jotka yritämme noita

klassisen musiikin tiettyjä perusarvoja, kuten kauneutta ja koskettavuutta, yleisölle välittää.

Lähes kaikki palautetta antaneet mainitsivat erikseen jossain muodossa positiivisena sen, että laulujen välissä oli puhetta ja kerrontaa. Yksi henkilö oli kokenut, että ei ollut saanut laulujen sanoista aina selvää.

6 POHDINTA

Kokemus tarinallisen konsertin tekemisestä oli mielenkiintoinen, mutta myös hyvin työläs. Olen aloittanut perehtymisen Leevi Madetojan ja Toivo Kuulan elämäkertoihin jo vuotta aiemmin. Laulupedagogiopiskelija Lotta Aakko kirjoitti omat puheosuutensa itse ja minä vain ”tarkistin”, että ne vastaavat omaa käsitystäni säveltäjän elämänhistoriasta. Tämä helpotti työmäärääni todella paljon. Osa konsertin lauluista oli minulle ihan uusia ja niiden haltuun ottamiseen meni aikaa. Pianistille kaikki seitsemän laulua olivat uusia ja vaativat tietenkin paljon harjoittelua.

Kaikista vaativinta oli kuitenkin opetella roolihahmon repliikit ulkoa ja muistaa ne lähes sanatarkasti aina laulujen välissä. Tämä olikin itselleni uusi haaste esiintyjänä ja koin sen suurena ponnistuksena. Ymmärrän nyt tämän kokemuksen kautta täysin, miksi monissa konserteissa on erikseen henkilö, joka kertoo kapaleiden taustoista. Niin sanotun ”tavallisen” lied- konsertin valmistaminen on tämän kokemuksen perusteella yksinkertaisempaa, kun voi keskittyä vain yhteen asiaan eli musiikkiin.

Lukiolaiset, ainakin palautteen, perusteella pitivät kovasti tarinallisesta konsertista ja kokivat sen tavallista, juontamatonta konserttia helpommin lähestyttäväksi. Tällä perusteella voisi olettaa, että klassinen musiikki tulisi siihen perehtymättömälle kuulijalle helpommin lähestyttäväksi ja helpommin avautuvaan muotoon tällaisella konseptilla. Yleisöystävällisyyttä ajatellen tarinallisella konsertilla on siis paikkansa esitysten joukossa. Tarinoihin on myös helppo upottaa musiikkitieteellisiä faktoja ja samalla konsertti voi toimia ihan opetuksellisenakin tuokiona.

Vaikka tällaisen tarinallisen ja näytelmällisen konsertin tekeminen tuntukin vaivalta, oli se myös hyvin inspiroivaa ja oli mukava havaita, että omastakin mielestä onnistuimme nivomaan laulut ja tarinat roolihahmojemme kautta toimivaksi kokonaisuudeksi. Roolihahmot ja niihin eläytyminen auttoivat myös minua itseäni syventämään käsitystäni lauluista ja niiden teksteistä. Oli myös mukavaa saada

yleisöltä palautetta ja kuulla, että olimme onnistuneet välittämään Suomen kulttuurihistoriasta pienen välähdyksen lukiolaisille. Erityisen iloinen olin, kun lukion musiikin opettaja oli sitä mieltä, että tarinallista konserttiamme voisi hyvin viedä myös muihin kouluihin esitettäväksi. Mielestäni onnistuin opinnäytetyössäni tuottamaan taiteellisen lopputuloksen, jossa on sisältönä Suomen kulttuurihistoriaan liittyvää materiaalia ja musiikillista materiaalia, jota voi käyttää koulujen opetuksen apuvälineenä.

LÄHTEET

Djupsjöbacka, G. 2000. Istumme ilokivelle. Helsinki: WSOY.

Djupsjöbacka, G. & Juntunen, H. 2002 Leevi Madetoja Complete Lieder Vol.2, Helsinki, Ondine Inc., CD.

Eerola, A. 2008. Soiva L. Onerva. Helsinki: A.Eerola

Jurvelin, A-M. 2001. Kolmiodraama Eino Leino, L. Onerva ja Leevi Madetoja ja Madetojan opus 9 yksinlaulut. Helsinki: Sibelius-Akatemia.

Koivisto, J. 2008 Tuijotin tulehen kauan. Helsinki: WSOY.

Otavan iso musiikkitietosanakirja IV 1978. Lied (sub voce, Helmer, A.). Toimituskunta E. Ala-Könni, Å. Granholm, S. Heikinheimo, P. Huovinen, E. Marvia, M. Nurminen, E. Salmenhaara, E. Tawastjerna, K. Virtamo. Helsinki: Otava.

Salmenhaara, E. 1987. Leevi Madetoja. Helsinki: Tammi.

Toivo Kuulan ja Leevi Madetojan lauluja ja elämäntarinoita

- 1) Kuula: Aamulaulu op. 2 nro 3, runo Eino Leino
- 2) Kuula: Tuijotin tulehen kauan op. 2 nro 2, runo Eino Leino
- 3) Madetoja: Yrtit tummat op. 9 nro 1, runo L.Onerva
- 4) Madetoja: Hymyi hypnos op. 9 nro 2, runo L.Onerva
- 5) Kuula: Syystunnelma op. 2 nro 1, runo Eino Leino
- 6) Madetoja: Luulit ma katselin sua op.68 nro 3, runo L.Onerva
- 7) Madetoja: Heijaa, heijaa op.60 nro 1, L.Onerva

Esiintyjät: Lotta Aakko, sopraano, Petra Rissanen, sopraano ja Tuukka Lukkaroinen,
piano

Hei, anna meille vapaamuotoista palautetta esityksestä. Voit kirjoittaa muutamalla sanalla ajatuksia, joita esitys herätti. Positiivista ja negatiivista, KIITOS!